

બાળકોને મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણનો અધિકાર
અધિનિયમ-૨૦૦૯ની જોગવાઈઓ મુજબ શાળા
કક્ષાએ શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિ (School
Management Committee)ની રચના કરવા
બાબત..

ગુજરાત સરકાર,
શિક્ષણ વિભાગ,
ઠરાવ ક્રમાંક:પીઆરઈ-૧૨૯૫-૨૪૨૫-ક,
સચિવાલય,ગાંધીનગર.
તા.૨૨/૦૩/૨૦૧૧.

વંચાણેલીધા:-

- (૧) શિક્ષણ વિભાગનો તા.૧૯-૧૦-૧૯૯૬નો ઠરાવ ક્રમાંક:પીઆરઈ-૧૨૯૫-૧૪૧૯(૯૯)-ક
- (૨) શિક્ષણ વિભાગનો તા.૨૦-૯-૧૯૯૯નો ઠરાવ ક્રમાંક:પીઆરઈ-૧૨૯૫-૧૪૧૯(૯૯)-ક
- (૩) શિક્ષણ વિભાગનો તા.૨૨-૯-૨૦૦૦નો ઠરાવ ક્રમાંક:પીઆરઈ-૧૨૯૫-૧૪૧૯(૯૯)-ક
- (૪) શિક્ષણ વિભાગનો તા.૪-૬-૨૦૦૩નો ઠરાવ ક્રમાંક:પીઆરઈ-૧૨૯૫-૧૪૧૯(૯૯)-ક
- (૫) શિક્ષણ વિભાગનો તા.૩૧-૧-૨૦૦૪નો ઠરાવ ક્રમાંક:પીઆરઈ-૧૨૯૫-૧૪૧૯(૯૯)-ક
- (૬) ગુજરાત કાઉન્સિલ ઓફ પ્રાયમરી એજ્યુકેશન સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ કચેરીના તા.૪-૭-૨૦૦૭ના
પરિપત્ર ક્રમાંક:એસએસએએમ/ટીટી/સમિતિરચના/૨૦૦૭/૨૦૩૭૯-૪૧૭
- (૭) સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટરશ્રી, સર્વ શિક્ષા અભિયાન મિશન, ગાંધીનગરના તા.૧-૯-૨૦૧૦ના
પત્ર ક્રમાંક:એસએસએ/આરટીઈ/(એસએમસી)/૧૦/૩૩૩૯૬.

આ મુ ખ :-

ભારત સરકારના બાળકોને મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણના અધિકાર, અધિનિયમ-૨૦૦૯ તા.૧-૪-
૨૦૧૦થી અમલમાં આવતા સદરહુ અધિનિયમની કલમ-૨૧ મુજબ પાયાના સ્તરે પોતાના ખર્ચને પહોંચી વળવા
રાજ્ય સરકાર અથવા સ્થાનિક સ્વાતંત્ર તરફથી કોઈપણ પ્રકારની સહાય કે ગ્રાન્ટ ન મેળવતી બિન-અનુદાનિત
(નોન ગ્રાન્ટેડ) શાળાઓ સિવાયની શાળાઓમાં સ્થાનિક સત્તાતંત્રમાં ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ અને શાળામાં દાખલ
થયેલા બાળકોના માતા-પિતા કે વાલી અને શિક્ષકોની બનેલી શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિ(એસ.એમ.સી.)ની રચના
કરવાનું અભિપ્રેત છે. વર્તમાન સ્થિતિએ સર્વ શિક્ષા અભિયાન મિશનના અસરકારક અમલીકરણ માટે તેમજ
યોજનાના લાભ પાયાના સ્તરે ગામ સુધી પહોંચે એ માટે આમુખ (૧) થી ૪માં જણાવેલ ઠરાવોથી ગ્રામ શિક્ષણ
સમિતિઓ અને સ્થાનિક લોકભાગીદારીના માધ્યમથી શાળા મકાનોના નિર્માણ, નિભાવ અને દુરસ્તીના કામો હાથ
ધરવા માટે ગ્રામ/વોર્ડ બાંધકામ સમિતિઓ હાલ અસ્તિત્વમાં છે તેને નાબુદ કરીને હવે આરટીઈ એક્ટ, ૨૦૦૯ની
કલમ-૨૧ અને આરટીઈ એક્ટ નીચે ભારત સરકાર ધ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ નમૂનારૂપ નિયમોના મુસદ્દા
(Draft Model Rules) ના નિયમ-૧૩ની જોગવાઈઓને અનુલક્ષીને નીચેના માળખા મુજબ શાળા કક્ષાએ
શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિઓની રચના દર્શાવેલ માળખા મુજબ કરવાની રહે છે. સૂચિત શાળા વ્યવસ્થાપન
સમિતિમાં ઓછામાં ઓછા ૭૫ ટકા સભ્યોમાં બાળકોના માતા-પિતા કે વાલીનો સમાવેશ કરવા (જેમાં વંચિત જુથ
PRE-1295-2425-k.doc

૧૫૪
૧૫/૫/૧૧

A copy to RP

૨૦૧૧

કોપી
૧૩/૫

અને નબળા વિભાગના બાળકોના માતા-પિતા કે વાલીઓને પણ પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ આપવાનું રહે છે.) તથા સમિતિના ૫૦ ટકા મહિલા સભ્યો રાખવાની અધિનિયમની જોગવાઈઓને અનુલક્ષીને શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિની રચના કરવાની બાબત સરકારશ્રીની વિચારણા હેઠળ હતી આ બાબતે સરકારશ્રીએ પુખ્ત વિચારણા કરી સમિતિનું માળખું (Composition)નીચે મુજબનું કરવાનું આથી ઠરાવવામાં આવે છે.

ઠ રા વ :-

૧. શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિની રચના માટેનું માળખું :-

- (૧) આર.ટી.ઈ. એક્ટ, ૨૦૦૮ની કલમ-૨ ની પેટા કલમ (થ) ના ફકરા (૪)માં નિર્દિષ્ટ બીન-અનુદાનિત (Non-granted) શાળા સિવાયની દરેક શાળાના અધિકાર ક્ષેત્રમાં શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિની રચના કરવાની રહેશે અને દર બે વર્ષે તેની પુનઃ રચના કરવાની રહેશે.
- (૨) શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિ કુલ બાર (૧૨) સભ્યોની બનશે, જેમાં ૭૫ ટકા (૯) સભ્યો શાળામાં અભ્યાસ કરતા બાળકોના માતા-પિતા કે વાલીઓમાંથી હશે, જેમાં વંચિત જૂથ અને નબળા વિભાગના બાળકોના માતા-પિતા કે વાલીઓને પણ પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ આપવાનું રહેશે.
- (૩) બાકી રહેલ ૨૫ ટકા સભ્ય સંખ્યામાં નીચેની વ્યક્તિઓનો સમાવેશ કરવાનો રહેશે.
 - ક. એક સભ્ય સ્થાનિક સત્તાતંત્ર(ગ્રામ પંચાયત, નગર શિક્ષણ સમિતિ) નક્કી કરે તેવા સ્થાનિક સત્તાતંત્રના ચૂંટાયેલા સભ્ય
 - ખ. એક સભ્ય શાળાના શિક્ષકોમાંથી શિક્ષકો નક્કી કરે તે શિક્ષક.
 - ગ. એક સભ્ય સ્થાનિક શિક્ષણવિદો/શાળાના બાળકોમાંથી સમિતિમાં સમાવિષ્ટ માતા-પિતા નક્કી કરે તે.
 - ઘ. સ્થાનિક કડિયો (ગામમાં કડિયો ન હોય તો બાજુના ગામનો કડિયો)(આ સભ્યની નિયુક્તિ શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિના અધ્યક્ષશ્રીએ કરવાની રહેશે.)
- (૪) શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિ પોતાના રોજીંદા વહીવટ ચલાવવા માટે સમિતિમાં માતા-પિતા તરીકે સમાવિષ્ટ સભ્યોમાંથી અધ્યક્ષ અને ઉપાધ્યક્ષની પસંદગી કરશે. શાળાના આચાર્ય અથવા જ્યાં શાળામાં આચાર્ય ના હોય ત્યાં, શાળાના શ્રેયાન શિક્ષક, હોદ્દાની રૂએ (ex-officio) શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિના સભ્ય સચિવ બનશે.
- (૫) શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિની મીટીંગ દરેક મહિનામાં ઓછામાં ઓછી એક વખત બોલાવવાની રહેશે. મીટીંગોની નોંધ (Minutes) અને કરવામાં આવેલા નિર્ણયો અંગેની નોંધો વ્યવસ્થિત રીતે કરવાની જાળવવાની રહેશે અને લોકોના જાણ અર્થે મૂકવાની રહેશે.
- (૬) શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિએ આરટીઈ એક્ટની કલમ ૨૧ ની પેટા કલમ(૨) ના ફકરા (ક) થી (ઘ)માં દર્શાવેલ ફરજો ઉપરાંત, નીચે નિર્દિષ્ટ કરેલ ફરજો બજાવવાની રહેશે, જે માટે સમિતિ પોતાના સભ્યોમાંથી નાના કાર્યજૂથોની રચના કરી શકાશે.

૨. શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિના કર્તવ્યો અને ફરજો:-

- (૧) શાળાની કામગીરી ઉપર દેખરેખ અને નિયંત્રણ રાખશે.
- (૨) શાળા વિકાસ યોજના તૈયાર કરી તેની ભલામણ કરશે.
- (૩) રાજ્ય સરકાર અથવા સ્થાનિક સત્તાતંત્ર અથવા બીજા કોઈ સ્ત્રોતમાંથી મળેલ ગ્રાન્ટના ઉપયોગ/વપરાશ ઉપર દેખરેખ નિયંત્રણ રાખશે.
- (૪) શાળાની ખડોશ (નજીક)ના વિસ્તારની જનતાને સરળ અને રચનાત્મક શૈલીથી આરટીઈ એક્ટ, ૨૦૦૯ અન્વયે બાળકોને પ્રાપ્ત થયેલ અધિકારો અંગે સમજણ આપશે તથા રાજ્ય સરકાર, સ્થાનિક સત્તાતંત્ર, શાળા, માતા-પિતા અને વાલીઓની ફરજો અંગેની સમજણ આપશે.
- (૫) આરટીઈ એક્ટ, ૨૦૦૯ની કલમ ૨૪ની પેટા કલમ (ક) અને (ગ) અને કલમ-૨૮ની અમલવારી સુનિશ્ચિત કરશે.
- (૬) આરટીઈ એક્ટ, ૨૦૦૯ની કલમ-૨૭માં નિર્દિષ્ટ ફરજો સિવાયની અન્ય બીન શૈક્ષણિક ફરજો શિક્ષકોને સોંપવામાં આવે નહિ તે માટે દેખરેખ-નિયંત્રણ રાખશે.
- (૭) શાળાની નજીકના વિસ્તારના તમામ બાળકોના નામાંકનો અને નિયમિત હાજરી સુનિશ્ચિત કરશે.
- (૮) બાળકો માટે મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણ અધિનિયમ-૨૦૦૯ની અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ શાળા માટેના ધોરણો અને માપદંડ જળવાય તે માટે દેખરેખ-નિયંત્રણ.
- (૯) બાળકોના શિક્ષણના અધિકારોના ઉલ્લંઘન ખાસ કરીને બાળકને શારીરિક શિક્ષા અને માનસિક કનડગત, પ્રવેશ નિષેધ કરવો અને આરટીઈ એક્ટ, ૨૦૦૯ની કલમ-૩(૨)માં નિર્દિષ્ટ મળવાપાત્ર નાણાકીય સહાય સમયસર ન ચૂકવવા જેવી બાબતો સ્થાનિક સત્તાતંત્રના ધ્યાને લાવવી.
- (૧૦) આરટીઈ એક્ટ, ૨૦૦૯ની કલમ ૪ની જોગવાઈઓના અમલીકરણ માટે પ્રવેશ વંચિત રહેલ અથવા જેમણે પ્રાથમિક શિક્ષણ પૂર્ણ કરેલી ન હોય તેવા બાળકો માટેની જરૂરિયાતો નક્કી (Identify) કરવા યોજના તૈયાર કરવી.
- (૧૧) વિકલાંગ બાળકોની ઓળખ અને તેમના નામાંકન તથા ભણવા માટેની સવલતો બાબત દેખરેખ-નિયંત્રણ રાખવું અને તેઓ પ્રાથમિક શિક્ષણ પૂર્ણ કરે તે માટે તેમની ભાગીદારી સુનિશ્ચિત કરવી.
- (૧૨) શાળામાં બાળકો માટેની મધ્યાહન ભોજન યોજનાની અમલવારી ઉપર દેખરેખ-નિયંત્રણ.
- (૧૩) શાળાના આવક અને ખર્ચના વાર્ષિક હિસાબો તૈયાર કરવા.
- (૧૪) અધિનિયમ અંતર્ગત પોતાના કર્તવ્યો અને ફરજો બજાવવા માટે શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિને મળનાર નાણાં માટે અલાયદા હિસાબો જાળવવાના રહેશે. અને દરેક વર્ષે તે ઓડિટ માટે બતાવવાના રહેશે.
- (૧૫) ઉપર ક્રમ (૧૩) અને (૧૪)માં નિર્દિષ્ટ કરેલ હિસાબો શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિના અધ્યક્ષ/ઉપાધ્યક્ષ અને સભ્ય સચિવે સહી કરીને, તે તૈયાર કર્યાના એક માસમાં સ્થાનિક સત્તાતંત્રને રજૂ કરવાના રહેશે.

(૧૬) કાક યાગીદારીથી શાળાના મકાનોના નિર્માણ, નિભાવ અને દુરસ્તીના કામો હાથ ધરવા અને તેના નિરીક્ષણ/દેખરેખ રાખવી.

(૧૭) શાળા વિકાસ/સુધારણા કાર્યોક્રમમાં મળતા નાણાંકીય ભંડોળનો યોગ્ય ઉપયોગ થાય, માલસામાન ખરીદી સ્પર્ધાત્મક ભાવો મગાવીને સૌથી ઓછા ભાવ ધરાવતા વેપારી પાસેથી ગુણવત્તાયુક્ત અને કરકસરભરી રીતે શાળાની જરૂરીયાત મુજબ અને યોજનાની માર્ગદર્શિકા મુજબ, શાળાના હેતુ માટે જ થાય તે જોવાનું રહેશે.

(૧૮) રાજ્ય સરકાર અથવા નિયામક (પ્રા.શિ.) અથવા રાજ્ય પ્રોજેક્ટ નિયામક (સર્વ શિક્ષા અભિયાન) અથવા જિલ્લા/નગર શિક્ષણ સમિતિ ધ્વારા નિયત કરવામાં આવે તેવા બીજા કાર્યો કરશે.

(૧૯) મધ્યાહન ભોજનના પ્રભાવી નિયંત્રણ માટે મધ્યાહન ભોજનના સંચાલક, રસોઈયા અને મદદનીશની નિમણૂક કરવાની તથા તેઓને હટાવવાની સત્તા રહેશે.

૩. શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિએ મધ્યાહન ભોજનના સંચાલક, રસોઈયા અને મદદનીશની નિમણૂક કરવાની થાય છે. જો શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિ સમયસર નિમણૂક ના કરે તેવા કિસ્સામાં નિમણૂક અને ગેરરીતિ થતાં સામગ્રી વગેરે દૂર ના કરતી હોય ત્યારે તેઓને હટાવવાની સત્તા તાલુકા માતલતદારશ્રી અથવા રાજ્ય સરકાર વખતોખત વકફી કરે તેવા સત્તાધિકારીને આપવામાં આવે છે.

૪. શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિના ૭૫ ટકા સભ્યો વાલીઓ અને ૫૦ ટકા સભ્યો મહિલાઓ હોઈ અને આ સમિતિને દરેક ગ્રાન્ટના વપરાશ ઉપર દેખરેખ રાખવાની હોઈ પ્રવર્તમાન ગ્રામ શિક્ષણ સમિતિ (VEC), ગ્રામ બાંધકામ સમિતિ (VCWC), વાલી શિક્ષક મંડળ (PTA) અને માતૃ શિક્ષક મંડળ (MTA) સમિતિઓની જરૂર ન હોઈ, તે રદ કરવામાં આવે છે.

આ ઠરાવ વિભાગની સરખા ક્રમાંકની કાઈલ પર સરકારશ્રીની તા.૧-૩-૨૦૧૧ની નોંધથી મળેલ સંમતિથી રવાના કરવામાં આવે છે.

ગુજરાત રાજ્યના રાજ્યપાલશ્રીના હુકમથી અને તેમના નામે,

(સરખા બી. ગરાસિયા)
નાયબ સચિવ (પ્રાથમિક શિક્ષણ)
શિક્ષણ વિભાગ
ગુજરાત સરકાર.

પ્રતિ,

- માન. રાજ્યપાલશ્રીના અગ્ર સચિવશ્રી, રાજભવન, ગાંધીનગર.
- માન. મુખ્યમંત્રીશ્રીના સચિવશ્રી, સચિવાલય, ગાંધીનગર.
- તમામ માન. મંત્રીશ્રીઓ/રાજ્ય કક્ષાના મંત્રીશ્રીઓ/માન. સંસદીય સચિવશ્રીઓના અંગત સચિવશ્રી, સચિવાલય, ગાંધીનગર.
- અગ્ર સચિવશ્રી (શિક્ષણ)ના અંગત સચિવશ્રી, સચિવાલય, ગાંધીનગર.
- સચિવશ્રી (પ્રાથમિક શિક્ષણ)ના અંગત સચિવશ્રી, સચિવાલય, ગાંધીનગર.
- સચિવાલયના તમામ વિભાગો, ગાંધીનગર.